

Jáger Dávid: Művészeti tehetséggondozás a közművelődési közösségi szintekben I. - Az elméleti háttér

Művészeti tehetséggondozás az elméletben

Azt gondolom, hogy a tehetséggondozás legalább annyira fontos része a közművelődésnek, mint az életünknek. Ha másra nem is gondolunk, akkor gondoljunk a céhek rendszerére. A céheken belül pedig a mesterekre, akik tanítványaikat bevezették abba a tudásba, mellyel ők rendelkeztek az adott szakterületet tekintve. A mesterek mára nagy részt a „mentorok” lettek, és a folyamatot tehetséggondozásnak nevezzük, de a lényeg ugyanaz: átadni az általunk birtokolt tudást a lehető legpontosabban, hogy a tanítvány már megfelelő tudásanyaggal indulhasson el az útján. Ezzel az előnnyel pedig a tanítvány a mesternél is tovább juthat, új meglátások közé kerülhetnek az adott tudásanyagok, új kezekbe kerülhetnek a lefektetett szabályok, amik a megszerzett tudáson, és tapasztalaton alapulva megújulhatnak, amivel pedig a szakterület szabályai, sőt, maga a szakterület is tud fejlődni.

A tehetséggondozás alapja már időszámításunk előttről indul. Időszámításunk előtt körülbelül nyolcszáz évvel született ugyanis Homérosz eposza, az Odüsszeia. Ebben a műben Ithaka királya a háborúba indulván barátját, Mentort kéri meg, hogy tanítója és barátja legyen fiának. Mentor sikeresen hajt végre minden feladatot, segíti Télemakhoszt, mentori szerepét kimeríti. Tehát a mentorság fogalmának, amely a tehetséggondozónak, a segítőnek, tanácsadónak egy változata, már jóval időszámításunk előtt találjuk a gyökereit. (Nagy 2014:11)

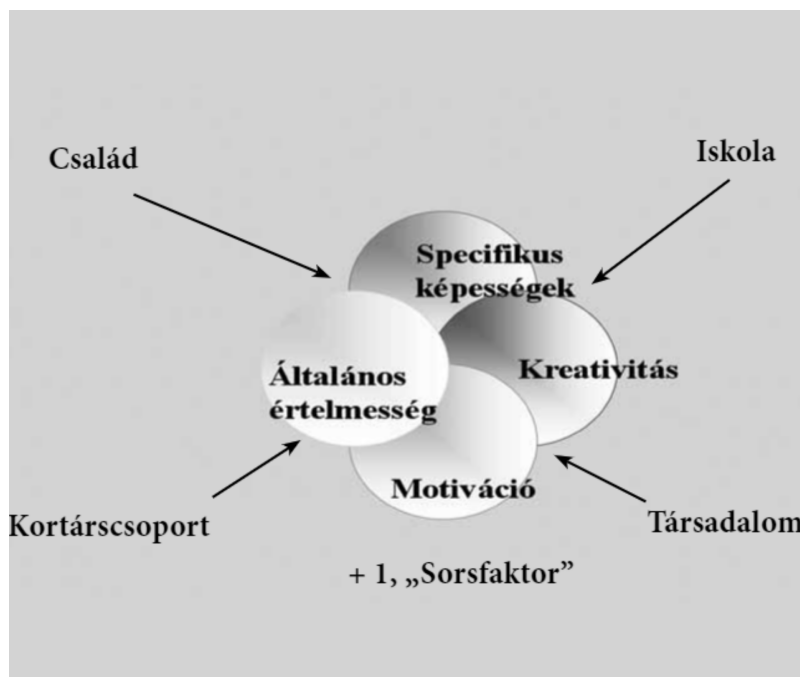
A tehetséggondozás további, innen kifejlődő története több szakaszra is bontható, amely Czeizel, Révész, Martinkó, Sarka és Nagy áttekintésein keresztül ismerhető meg. Az első szakaszt a századfordulótól 1913-ig tehetjük, amikor a tehetséggondozás még főleg személyekhez kapcsolódott. A következő, második szakaszban már egyházi és állami szervezetek jöttek létre, a harmadik szakasz alatt az államosítások, és eredményes modellek lezárása ellenére a tehetséggondozás továbbra is zajlott, sőt, még nagyobb szükség lett ekkor a tehetséggondozásra, a segítőkre. A további történet, amit lehetséges negyedik korszaknak ítél Nagy Tamás, a rendszerváltásig terjedő időszak. Ekkor jelenik meg az iskolákban a tehetséggondozás, ekkor indul egy bizonyos fajta állami elkötelezettség is a tehetséggondozást tekintve, és ekkor születik meg az első javaslatlatterv, amely az oktatásról szóló 1985. évi I. törvényben jelenik meg. (Nagy 2014.,13-15.)

Gyarmathy Éva a huszonegyedik századról értekezik hosszabban. Kifejti, hogy a tizenkilencedik század végén, huszadik század elején a magyar tehetséggondozás egy sikertörténetnek volt tekinthető. A Magyarországra jellemző tehetséggondozási modelleket használva Nobel-díjig is juttattak magyarokat. Gyarmathy leírja, hogy az ötvenes és a nyolcvanas évek között a

tehetséggondozás egy elhagyatott gyermekké vált, és csak a lelkiismeretes, és kiváló tanároknak, nevelőknek köszönhetően nem tűnt el. A 2013-as tanulmányában olvasható a tehetségről alkotott sajátos definíciója, miszerint „A tehetségek azonosításában a megfigyelés segít a legtöbbet. A megfigyeléses azonosításhoz igazán pontos tehetségmeghatározásként javaslatom: a tehetség nagy tudású egyén, aki egy óvodás attitűdjeivel rendelkezik – folyamatos tevékenységvágy, kérdések, naiv nyitottság a világra, erőteljes célirányultság.”. (Gyarmathy 2013, 91.)

Ez a definíció azért is fontos ebben a tanulmányában, hisz később reagál erre a kijelentésére, ugyanis a köznyelvben megjelenő tehetség, és a szakirodalomban megjelenő tehetség szó különbözik egymástól. A köznyelvi „tehetség” inkább a képességeket, kompetenciákat jelöli, amely veszélyt is rejt magában. Ha mindenkinek vannak jó kompetenciái, tehát jó képességei, akkor a köznyelvi formulában azt is mondhatjuk, hogy mindenki tehetséges. Ha pedig mindenki tehetséges, akkor nincs tehetség, tehát a tehetség és tehetséggondozás fogalmának az illegitimálása történik a fogalom rossz használatával. Ide tartozik még, hogy sok esetben a környezeti tényezőket nem veszik figyelembe, ha tehetséggondozásról van szó. A tehetséggondozás folyamatában fel kell ismerni, hogy az adott személy mely kompetenciáit kell fejleszteni, mely hatásokkal kell foglalkozni, amely befolyásolja a tehetségét. (Gyarmathy, 2013.)

1. ábra: Czeizel (1997) 2x4+1 faktoros talentummodellje
(Forrás: Dávid – Gefferth – Nagy – Tamás 2014)

A tehetséggondozás fogalma ennél egyszerűbb, egyértelműbb. „A tehetséggondozás célja az alábbiakban foglalható össze: az elkallódás veszélyének elkerülése, a tehetség önmagára taláztatása, harmonikus fejlődésének elősegítése. E célok az alábbi feladatokban valósíthatók meg: a gyermek tehetségével összefüggő „erős oldalának” fejlesztése (pl. matematika), illetve „gyenge oldalának” kiegyenlítő fejlesztése (pl. olvasás).”.

Tehát a tehetséggondozás az elkallódás ellen működő „hadjárat”, amely a kultúrát, kulturáltságot, a fiatalokban rejlő tehetséget, lehetőséget védi. (Heimann 2011)

A tehetséget rengeteg különálló tényező befolyásolja. Ahogyan az első ábrán is látható, a tehetség belső szinten befolyásolja a kreativitás, értelem, képességek, illetve a motiváció. Külső tényezőként jelen van az iskola, a társadalom, a kortárcsoport, illetve a család, de nem elhanyagolható maga a sorsfaktor sem, amely ugyanúgy képes befolyásolni a tehetség kibontakozását. Talán a sorsfaktor, illetve a motiváció az a tényező, amelyre a tehetséggondozónak ráhatása lehet. Ebből az látszik, hogy a tehetséggondozás nem mindig sikeres, de ez nem a szakember tudásától függ egyedül, a ráhatásán túl még legalább hét olyan tényező létezik, amely befolyásolja a tehetség kibontakozását.

A napjainkban létező tehetséggondozást először politikai, stratégiai oldalról érdemes vizsgálni, hiszen a világunk úgy van kialakítva, hogy az összefüggések sok esetben a nagy és kis, de hasonló helyzetekre alkalmazható ugyanaz a gondolatsor, tehát a hétköznapi életben is megtalálhatóak azok a törvényszerűségek, melyek a világ egészének működésében is megjelennek. Jack T. Lee tanulmányából három nagy osztályozásra lehet bukkanni politikai szempontból, ami egy ország, de ugyanúgy egy település szempontjából is fontos tényezőket rejt. Az első ilyen osztály a helyben élők tehetséggondozása, a második csoport a kivándorolt helyiek, tehát a diaszpóra, a harmadik csoport pedig a bevándorlók, akiket települések esetében sok helyen „gyűttmentként” emlegetnek. (Lee 2014.)

Dorien Buttiens és Annie Hondeghem tanulmányából az derül ki a flamand tehetséggondozásról, hogy a szervezetek fele nem rendelkezik, és nem is szeretne rendelkezni stratégiával, stratégiai iránnyal ehhez kapcsolódóan. Buttiens és Hondeghem megkülönböztetett két típusú tehetséggondozást szervezeteken belül, ami az inkluzív és exkluzív. A tehetséggondozás ezen túl is osztható csoportokra. (Buttiens – Hondeghem 2015.)

A tehetséggondozásban a segítőknek alapvetően két lényegi gondolattal, hozzáállási formával, szükséges kompetenciával kell rendelkezniük: első, és egyben legfontosabb kompetencia a speciális tudás és készség, de a szakirodalom ezen túl is bontja a tanácsadást különböző szintekre. (Dávid 2008:582.)

A Dávid Mária által leírt három szintnél Wiegersma egy sokkal összetettebb modellt alkotott meg. Az ötszintes modelljében első helyen az a helyzet áll, mikor a tanácsot kérőnek minden kompetenciája megvan ahhoz, hogy adott problémáit megoldja, egyedül az információhiány hátráltatja. Második szintként a bonyolultabb döntési helyzetet, ellentétes szempontok mérlegelését jelölte meg. A harmadik szinten már komoly konfliktusokról beszélünk, amelyhez a személynek arra van szüksége, hogy megértse a problémáit, és ezáltal tudja őket megoldani. A negyedik szinten pedig a személyiségben gyökerező problémákról, az ötödik szinten pedig már komoly személyiségbeli problémákról beszélhetünk. Ezekhez már komoly pszichológiai, pszichiáteri szaktudás szükségeltetik. (Ritoók – Herskovits 2013:13.).

A tehetséggondozásnak különböző formái ismeretesek. Ezek közül az egyik, amelyik leginkább megfelel a közművelődési színterekben és intézményekben is megtalálható tehetséggondozási és fejlesztési tevékenységnek, az a roma szakkollégiumok működésének alappillérei. Ezek a roma szakkollégiumok a kisebbséghez tartozó személyek továbbtanulásának a sikerességét próbálják segíteni a tehetséggondozás eszközeivel. (Bozsó – Kávai – Szirmai 2018.)

A tehetséggondozás tehát egy szükséges, és fontos része az emberi létnek, elengedhetetlen egy jól működő társadalom esetében a gyakorlati alkalmazása. Természetesen a gyakorlati alkalmazásában rengeteg módszert használhatunk fel, sok irányból kezdhethetünk neki a

tehetséggondozásnak, sőt, a legtöbb esetben ezek a módszerek és irányok alkalmazása nem tudatos. Sok esetben a tehetséggondozást végző személy sincs tisztában azzal, hogy ő valójában „tehetséggondoz”. A művészet pedig az emberi élet része, a hétköznapijaink feldolgozását segítő folyamatokat, a valósággal való megbirkózásunkat, az önmagunkról, illetve környezetünkéről való gondolkodásunkat irányítja, vezeti előre.

A művészeti tehetséggondozás természetesen rengeteg szinten működhet. A tehetségek gondozása, felismerése többek között az oktatásban, oktatási intézményekben, a civil szektorban is megjelenik, ott is feladatnak számít. A különböző szinteken történő tehetséggondozás különböző eszközökkel, tudással, lehetőséggel képes kooperálni. A közművelődés egyike ezeknek a tehetséggondozó színtereknek, ahol szerintem más szintekkel együtt kell tudni működni, de el kell tudnia látni önállóan is ezt a feladatot, hiszen így tud működni igazán a tehetséggondozás.

A tanulmány empirikus része a művészeti tehetséggondozás formáit kutatja a közművelődési közösségi színterek esetén. Magyarországon a közművelődés legnagyobb részt nem közművelődési intézményben, hanem közösségi színtérben folyik, a községek, és kistérségek jelentős száma miatt. Községi színterek esetén azonban a szakemberellátottság alacsony; egy közösségi színtérben a legtöbb esetben egyetlen közművelődési szakembernek kell ellátni a közművelődés feladatait. Ezzel az empirikus kutatással, a meglátásaimmal és elemzéseimmel szeretnék a közösségi színterekben dolgozó szakembereknek segíteni, megismertetni olyan jó gyakorlatokat, amelyek már működnek más közösségi színterekben.

A művészeti tehetséggondozás a tehetséggondozás egy lehetséges formája, ám a művészeti tehetséggondozáson belül is létrehozhatunk különböző csoportokat. A művészeti ágaknak megvannak a saját formái, a formáiban rejlő lehetőségei, és minden művészeti ágban találhatunk tehetséges személyeket a környezetünkben. A tehetséggondozás első lépése a felismerése annak, hogy mit is takar a tehetséggondozás, a felismerése annak, hogy akár mi magunk is végzünk – még ha nem is tudatosan – tehetséggondozó feladatokat, a felismerése a helyzetünknek, hogy mivel rendelkezünk, és ezeket az eszközöket, tudásanyagot, esetlegesen társadalmi tőkét, milyen kreatív célokra tudjuk alkalmazni, amivel a tehetséggondozás folyamatát tudatosabban is képesek leszünk véghez vinni.

Felhasznált irodalom:

- Bozsó, Renáta – Kávai, Zsuzsanna – Szirmai, Éva (2018): Szakkollégiumok: Identitásalakítás? Közösségfejlesztés? Tehetséggondozás?. In: Kulturális Szemle <http://www.kulturalisszemle.hu/9-szam/hazai-tudomanyos-muhely/bozso-renata-kavai-zsuzsanna-szirmai-eva-szakkollegiumok-identitalakitas-kozsosegefejlesztes-tehetseggondozas> (Letöltés ideje: 2021.01.24.)
- Buttiens, Dorien – Hondeghem, Annie (2015): Strategic choices regarding talent management in the flemish public sector. In: Society and economy, vol. 37, no. 1, 49-72. p.
- Dávid, Mária – Gefferth, Éva – Nagy, Tamás – Tamás, Márta (2014): Mentorálás a tehetséggondozásban. In: Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége
- Dávid, Mária (2008): Pályaorientációs szolgáltatások. In: Benedek, András – Koltai, Dénes – Szekeres, Tamás – Vass, László (szerk.:) A felnőttképzés módszertani kérdései. Budapest,

Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 569-620.

- Gyarmathy, Éva (2013): Tehetség és tehetséggondozás a 21. század elején Magyarországon. In: Neveléstudomány 2013/2., 90-106 p.
- Heimann, Ilona (2011): Kérdések és válaszok a tehetséggondozásról és tehetségvédelemről. Mának is szóló válogatás a tehetségvédelem és tehetséggondozás múltjából. In: Parlando, 53. évfolyam, 6. szám, 4-7 p.
- Lee, Jack T. (2014): Education hubs and talent development: policymaking and implementation challenges. In: Higher Education, December 2014, Vol. 68, No. 6, 807-823. p.
- Nagy, Tamás (2014): A tehetségesek mentorálása, rövid történeti áttekintés. In: Mentorálás a tehetséggondozásban, 11-18 p.
- Ritoók, Magda – Herskovits, Mária (2013): Bevezetés. In Herskovits, Mária – Ritoók, Magda (szerk.): Tehetségek vonzásában. A tehetséges fiatalok segítése az életviteli-életvezetési tanácsadó szolgálatok módszertani támogatásával. Kézikönyv. Budapest, Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület